

Рекомендована професором Г.І.Шклярєвським

УДК 801.4:808.2

ОВОЛОДІННЯ ФОНЕТИЧНОЮ СТОРОНОЮ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

О.П.Солонська

Українська фармацевтична академія

Розглянуті сучасні методи лінгвістичних досліджень акцентного мовлення, такі, як контрастивний аналіз та аналіз помилок. Аналізується та уточнюється поняття інтермови в ситуації оволодіння іноземною мовою, типологічно відмінною від рідної.

Протягом досить значного періоду часу теорія засвоєння нерідної мови вважалась однією з периферійних областей мовознавства, що опирається на ідеї та теорії, які приходять із загального мовознавства і компаративної лінгвістики. Однак в останні десятиріччя з принциповою зміною теоретичних поглядів та методів лінгвістичних досліджень, із звертанням до мовної діяльності людини як найважливішого та найнеобхіднішого предмету лінгвістичного аналізу змінилось також і ставлення до теорії засвоєння та навчання іноземній мові. Тепер вважається необхідною не тільки перевірка за допомогою лінгвістичного експерименту правильності теоретичних висновків лінгвістичних досліджень, але й саме вивчення реального мовлення, яке постачає все більше плідних ідей для розвитку порівняльного, типологічного та деяких інших аспектів мовознавства. Чи змінилося щось у зв'язку з розвитком такого підходу до фонетики? Адже для цієї області мовознавства об'єктом дослідження завжди було суто усне мовлення. Для того, щоб не лише дати ствердну відповідь на це запитання, але й показати, як теорія та практика засвоєння нерідної мови збагачують лінгвістичну теорію, необхідно розглянути головні напрямки і тенденції в теорії засвоєння іноземної мови, їх зміну, еволюцію, взаємодію. Саме це й візьмемо собі за мету, розглядаючи у даній статті проблеми, пов'язані із засвоєнням вимови при оволодінні іноземною мовою. Водночас матимемо на увазі, що тільки можливість пояснити факти реального мовлення, які ми спостерігаємо, за допомогою правильної лінгвістичної концепції гарантує розробку насправді оптимальної та ефективної методики навчання іноземній мові.

Теорія засвоєння вимови або як її ще визначають теорія акценту по суті до цього часу не склалась у якесь єдине ціле і представлена, крім класичних робіт У.Вайнрайха та Р.Ладо, такими основними концептуальними напрямками, як контрастивний аналіз (КА), аналіз помилок (АП) та інтермова. Розвиваючись у деякій мірі незалежно, а у випадку з КА та АП навіть в альтернативній опозиції один до одного, ці напрямки, на наш погляд, не тільки не вступають у протиріччя, але й при необхідності взаємодоповнюються. Їх інтеграція й повинна привести до створення єдиної теорії засвоєння вимови, яка служитиме науковою основою для методики навчання іноземної мови.

Контрастивний аналіз, одним з найактивніших прихильників якого була Т.Слама-Казак, прийнято розглядати як співставлення звукових систем двох різних мов в основному у навчальних цілях. Порівнюючи відмінне та подібне у звукових системах рідної та іноземної мови, КА повинен дати пояснення всім помилкам у вимові, які можна спостерігати у реальному мовленні білінгвів. Не менш важливим, хоча й більш важким завданням є складання лінгвістичного прогнозу тих фонетичних помилок, які уявляються нам імовірними при оволодінні іноземною мовою. Саме розбіжність між подібними лінгвістичними прогнозами та реальними фонетичними помилками, що їх спостерігали при оволодінні нерідною мовою, призвела до повного розчарування у методах та силі КА, а потім навіть і до спроб заперечити КА та протиставити йому, як альтернативу аналіз помилок (АП) [1]. Але такий підхід, при якому АП видавався чимось досить далеким від звукових систем двох мов — рідної та тієї, що вивчається, мав ще меншу пояснювальну силу і ніяк не міг послужити лінгводидактичною основою для розробки методів навчання вимови іноземної мови.

Психолінгвістичні концепції перехідної компетенції (С.П.Кордер) та апроксимативної системи (В.Немзер) білінгва або мультилінгва заклали основи для органічного поєднання концепцій КА та АП, хоча це зовсім і не було метою їх авторів. Більш глибоке розуміння того, що відбувається у

свідомості людини, яка оволодіває нерідною мовою, відтворення цих психолінгвістичних процесів у лінгвістичній теорії — безумовна заслуга згаданих авторів; подальший розвиток цих процесів знайшов відображення у теорії інтермови, створеній Л.Селінкером [4]. Відповідно до цієї теорії в процесі оволодіння нерідною мовою у свідомості білінгва (або мультилінгва) складається певна система лінгвістичних одиниць та правил їх функціонування, яка і створює "інтермову", причому ця система відмінна як від рідної мови, так і від тієї, що вивчається. Л.Селінкер виявив також найбільш загальні риси інтермови, які скоріше можна назвати психолінгвістичними операціональними характеристиками, ніж певними лінгвістичними властивостями. Отже, тільки поглиблене вивчення тієї мовної реальності, яка веде до створення поняття інтермови, та з'ясування взаємодії останньої з КА та АП повинні стати основою для розробки однієї з "вічних проблем" лінгводидактики — навчання іноземної вимови.

Звернемося зараз до досвіду практичної роботи і продемонструємо, як наукові дослідження у сфері контакту типологічно різних мов з метою їх викладання дозволяють вирішити цю актуальну наукову проблему. Всім практикам-викладачам іноземної мови добре відомо, що існують певні національні категорії студентів та учнів, мовлення яких характеризується сильним і слабким акцентом, що зберігається протягом багатьох років. Характерним прикладом тут може служити не тільки російська чи англійська вимова китайців та в'єтнамців, носіїв силабофонемних мов, а й російська мова індійців, непальців, грузинів, рідні мови яких належать до фонемних. Звичайно, розбіжності у звукових системах їх рідних мов та російської дуже значні, але не менші вони й, наприклад, для деяких тюркомовних студентів, у яких вимова значно краща. Що ж у такому разі служить основою для утворення такого стійкого

акценту? Відповідь на це запитання ми намагалися знайти, досліджуючи російську вимову непальських студентів, для якої характерний високий ступінь фонетичної некоректності. Проведений КА дозволив зробити лінгвістичний прогноз фонетичних помилок непальців, а вивчення фонетичного оформлення їх мовлення показало, що реальна область порушень у вимові була значно ширшою, ніж це передбачалося прогнозом. Чи свідчить цей факт про обмежені можливості КА? Наше дослідження повністю спростовує такі сумніви. Більша лінгвістична глибина КА, використана нами при аналізі помилок [3], дозволила дати вичерпну лінгвістичну інтерпретацію всіх явищ фонетичної інтерференції у вимові непальців. Релевантними факторами при цьому виявилися такі типологічні риси звукових систем, як вокальність-консонантність та характер головної системостворюючої диференційної ознаки. Відмінність саме цих двох мов призводить до утворення стійкого акценту.

Нашою метою було також виявлення того, чи являє собою функціонування непальського акценту те, що можна назвати інтермовою і чи присутні у мовленні непальців фонетичні одиниці, які Н.О.Любимова визначає як діафонемі [2]. Матеріали досліджень підтвердили існування діафонем, парадигматичні характеристики яких відтворюють фонемний склад та алофонічні варіації непальської мови, а синтагматичні риси демонструють значний вплив системи російської мови і чутливість до ступеня прояву фонологічної ознаки. Отже, практичні дослідження реального мовлення в ситуації контакту типологічно різних мов, російської і непальської, не тільки підтверджують існування інтермови у свідомості білінгва чи мультилінгва, але й свідчать про необхідність послідовного та взаємопоєданого використання контрастивного аналізу та аналізу помилок як при проведенні лінгвістичних досліджень, так і при розробці методики викладання іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.А.Виноградов. *Обучение устной речи и фонетический акцент// Лингвистические и методические проблемы преподавания русского языка как неоднородного.* — Москва, 1989. — С. 34-58.
2. Н.А.Любимова. *Фонетическая интерференция и общение на неродном языке. Автореф. дисс. докт. филол. наук.* — СПб, 1991. — 33 с.
3. Е.П.Солонская. *Фонетическая реализация согласных в речи непальцев на русском языке. Автореф. дисс. канд. филол. наук.* — СПб, 1992. — 17 с.
4. Selinker L. *Interlanguage// IRAL.* — 1972. — Vol. X. — №3.

УДК 801.4:808.2

ОВЛАДЕНИЕ ФОНЕТИЧЕСКОЙ СТОРОНОЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА: ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ
Е.П.Солонская

В статье рассматриваются современные методы лингвистических исследований акцентной речи, такие как контрастивный анализ и анализ ошибок. Анализируется и уточняется понятие интерязыка применительно к ситуации овладения иностранным языком, типологически несходным с родным.

UDC 801.4:808.2

OVERCOMING PHONETIC DIFFICULTIES IN THE FOREIGN LANGUAGE: LINGUISTIC ASPECT
E.P.Solonskaya

The article outlines modern linguistic research methods, namely contractive analysis and error analysis. The concept of interlanguage is also considered with regard to the situation of learning the language typologically unsimilar to the native one.